

Berlijn – Stad van verandering

Berlijn wordt als geen andere stad gekenmerkt door een bewogen geschiedenis. De razendsnelle opkomst van de stad in de 19e eeuw eindigde bruusk in 1933 met de machtsovername van de nationaalsocialisten. Berlijn was de stad waarin de Tweede Wereldoorlog en de volkerenmoord op de Joden gepland en uitgevoerd werden. In 1945 lag de stad in puin. Berlijn werd in sectoren verdeeld; in 1948/49 werden de inwoners van West-Berlijn door de Westerse machten via een luchtbrug van levensmiddelen voorzien, nadat West-Berlijn door de Sovjets van de buitenwereld was afgesloten. Vanaf 1961 scheidde de Berlijnse Muur het westdeel van het oostdeel van de stad.

Op 9 november 1989 viel de Muur en de twee helften groeiden weer aan elkaar. Deze geschiedenis is op veel plekken in de stad tastbaar – bijvoorbeeld bij het gedenkteken voor de vermoorde Joden van Europa, het monument over de geschiedenis van de Berlijnse Muur of bij de zogenaamde »Topografie van de Terreur« (waar het hoofdkwartier van de Gestapo gevestigd was). Pas als je open kan omgaan met je eigen geschiedenis is er nieuwe ruimte vrij te denken. In Berlijn is dat nu mogelijk: de stad is midden in een zich verenigend Europe een open, creatieve en internationaal georiënteerde metropool geworden.

the place to be. Geschiedenis

Etappes in een bewogen verleden

Berlijn ontstond in de 13e eeuw uit de nederzettingen Berlijn en Cölln. Sindsdien beleefde de stad hoogte- en dieptepunten. Bijna geen enkele andere metropool heeft een zo grote verandering ondergaan. Vandaag de dag is Berlijn voor ongeveer 3,4 miljoen mensen uit meer dan 180 landen **the place to be**.

Berlijn in het keizerrijk

In 1871 werd Berlijn de hoofdstad van het pas opgerichte Duitse rijk en daarmee het politieke, economische en culturele centrum van het keizerrijk. De stad groeide razendsnel: telde Berlijn op het moment van de oprichting van het rijk nog rond de 826 000 inwoners, waren dat er in 1900 al 1,9 miljoen. Politieke ontevredenheid en honger leidden tijdens de Eerste Wereldoorlog tot massastakingen en uiteindelijk zelfs tot revolutie. Op 9 november 1918 trad keizer Wilhelm II af.

De sociaaldemocratische politicus Philipp Scheidemann riep vanaf een balkon van het rijksdaggebouw de republiek uit.

Bloei en crisis

In de gouden jaren '20 maakte Berlijn een tijd van bloei door. De verschrikkingen van de oorlog en de inflatie waren overwonnen, een nieuw levensgevoel maakte zich van de stad meester. In 1925 telde Berlijn ongeveer vier miljoen inwoners. Berlijn was de grootste industriestad en hét culturele centrum van Europa, met grote namen als Bertolt Brecht, Marlene Dietrich, Fritz Lang, Walter Gropius, Albert Einstein en Georg Grosz. Het Berlijnse nachtleven van die tijd was wild en uitbundig. Deze fase van opleving eindigde abrupt in 1929 met de mondiale economische crisis.

Nationaalsocialisme en Jodenvervolgning

Op 31 januari 1933 werd Adolf Hitler rijkskanselier. Slachtoffer van de vervolgingen waren naast politieke tegenstanders ook Joden, Sinti en Roma, homoseksuelen en gehandicapten. In de rijkspogromnacht op 9 november 1938 werden de synagogen van de stad in brand gestoken, Joodse winkels vernietigd en Berlijnse Joden vernederd en gearresteerd. Op 1 september 1939 viel Duitsland Polen binnen en begon de Tweede Wereldoorlog. Op de zogenaamde Wannseeconferentie werd door de nationaalsocialisten besloten de Europese Joden systematisch te vernietigen. Van de meer dan 160 000 Joden die in 1933 in Berlijn woonden, kon de helft tot het uitbreken van de oorlog vluchten. Meer dan 60 000 Berlijnse Joden werden gedeporteerd en vermoord.

Verdeling van Berlijn in bezettingszones

Na de onvoorwaardelijke overgave van het Duitse leger op 8 mei 1945 werd Berlijn in vier sectoren verdeeld. De USA, Groot-Brittannië en Frankrijk bezetten het westelijke deel van de stad; de Sovjet-Unie het oostelijke deel. In de nacht van 23 op 24 juli 1948 blokkeerden de Sovjets de westelijke sectoren van Berlijn. Door middel van een unieke actie verzorgden de westelijke geallieerden Berlijn bijna een jaar lang via een »luchtbrug«. Op 12 mei 1949 hieven de Sovjets de blokkade op. Met de stichting van de Bondsrepubliek Duitsland (BRD) op 23 mei 1949 en de Duitse Democratische Republiek (DDR) op 7 oktober 1949 ontstonden twee Duitse staten. De uitzonderlijke geallieerde status van Berlijn bleef tot de eenwording op 3 oktober 1990 bestaan.

»Ondanks alles geloof ik nog altijd dat mensen diep in hun hart goed zijn...«

Anne Frank

the place to be. Geschiedenis

DE BOUW VAN EEN »ANTIFASCISTISCHE BESCHERMINGSMUUR« VERSCHEURDE FAMILIES, IN NIET VEEL MEER DAN ÉÉN NACHT.

DE GRENZEN WERDEN TOT ZOGENAAMDE DOODSSTREPEN UITGEBOUWD – ZOALS HIER OP HET POTSDAMER PLEIN.

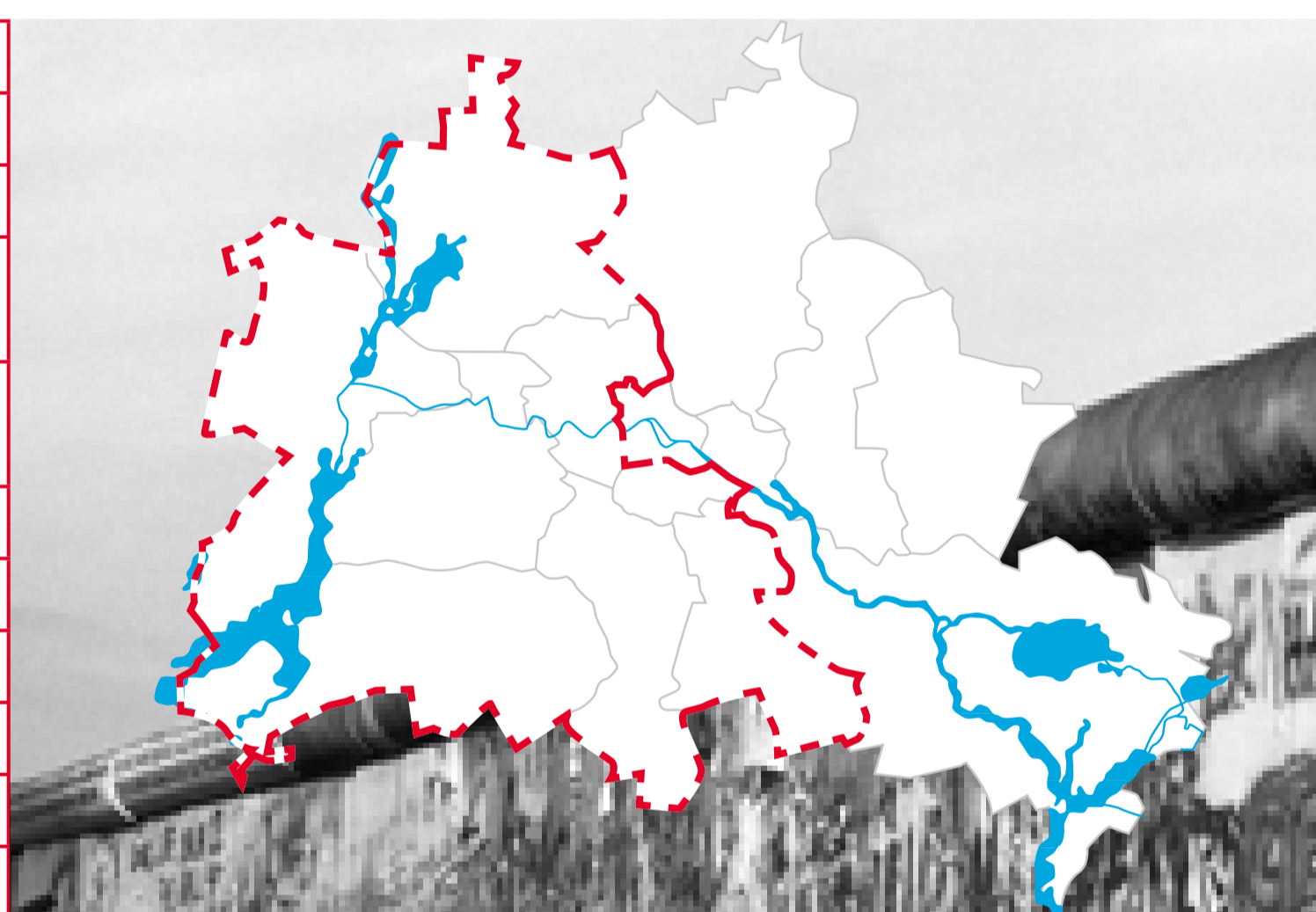
Bouw van de muur en de deling

Op 13 augustus 1961 werd midden in Berlijn het asfalt uiteengereten, betonpalen werden in de grond geramd en prikkeldraadafsperringen aangebracht. De DDR bouwde een muur tussen oost en west om de aanhoudende vlucht van de DDR-bewoners naar West-Berlijn via de open sectorengrenzen een halt toe te roepen. Berlijners aan beide kanten van de grens stonden wezenloos tegenover elkaar, families werden uit elkaar gerukt; Oost-Berlijners sprongen op het laatste moment uit het raam om naar West-Berlijn te komen. In de tijd daarop werd het grensgebied tot »doodsstrep« uitgebouwd en werd het controlesysteem voortdurend geperfectioneerd. Meer dan 100 000 DDR-burgers probeerden na 1961 via de binnenlandse grens of over de Berlijnse Muur te vluchten. Minstens 136 mensen lieten aan de Muur het leven. De Berlijnse Muur stond 28 jaar lang. Hij was een deel van het »IJzeren Gordijn« dat de wereld in oost en west deelde en tegelijkertijd een triest symbool van de Koude Oorlog.

De muur in getallen

Totale lengte van de grenzen rondom West-Berlijn	155 km
Binnengrens van de stad tussen Oost- en West-Berlijn	43 km
Grens tussen West-Berlijn en de DDR (»Buitenring«)	112 km
Grensovergangen tussen Oost- en West-Berlijn (straten/treinsporen)	8
Grensovergangen tussen Oost- en West-Berlijn (straten/treinsporen)	6
Wachttorens	302
Bunkers	20
Grenzen met waakhonden	259
Slotgrachten tegen oversteek van motorvoertuigen	105,5 km
Contact- of signaalhekken	127,5 km
de »Kolonnenweg«	124,3 km

BRON: RITTER ET AL., DIE GRENZE, 1997

»Je moet het enorme aantal menselijke tragedies dat zich op dit moment afspeelt goed voor ogen houden. Midden door een stad, waarin er ondanks de administratieve deling dagelijks nog steeds duizenden verbindingen waren, zette men betonnen grenspalen neer, die tot een soort Chinese Muur worden uitgebouwd.«

Willy Brandt, burgemeester van Berlijn, 18 augustus 1961

the place to be. Geschiedenis

Berlijn in het centrum van de Vreedzame Revolutie

Partij- en staatschef Michael Gorbatsjov leidde in 1985 een hervormingsproces in de Sovjet-Unie in. Zijn politiek van *perestrojka* (verandering) en *glasnost* (openheid) maakte ook in andere communistische landen hervormingen mogelijk: het »werkelijk bestaande socialisme« begon in duigen te vallen. Berlijn was het centrum van deze ontwikkeling.

Polen: zege voor de democratie

Al in 1980 ontstond in Gdansk uit stakingen de oppositievakbond Solidarność. Die ontwikkelde zich onder leiding van Lech Walesa tot een massabeweging en dwong op 6 februari 1989 de eerste regering van een Oostblokstaat tot onderhandelingen aan de ronde tafel. Door een verpletterende verkiezingsoverwinning op 4 juni kon Solidarność meeregeren. In de zomer van 1989 werd de ambassade van de Bondsrepubliek in Warschau een toevluchtsoord voor DDR-burgers. In september was het terrein zo overvol dat de ambassade tijdelijk gesloten moest worden.

Hongarije: eerste gaten in het IJzeren Gordijn

Ook in Hongarije ontwikkelde zich in het midden van de jaren '80 een democratische beweging. Vanaf 1987 zette de regering in overleg met de burgerbewegingen mondjesmaat hervormingen door. Als resultaat van het proces werd tenslotte in mei 1988 de communistische partijchef János Kádár tot terugtrekking gedwongen en de oude leidende garde van haar macht ontdaan. Begin mei 1989 begonnen Hongaarse soldaten aan de grens met Oostenrijk met de afbraak van de beveiligingsconstructies. De verslaggeving hierover in de West-Duitse media veroorzaakte de grootste vlucht in de geschiedenis van de DDR. Duizenden mensen zochten toevlucht in de ambassade van de Bondsrepubliek in Boedapest. Op 11 september 1989 opende de Hongaarse regering tenslotte officieel de grens naar Oostenrijk.

Tsjecho-Slowakije: Duizenden mensen vluchten via Praag

In Tsjecho-Slowakije kwam het in november/december 1989 tot nationale demonstraties en als gevolg hiervan tot onderhandelingen tussen het burgerforum en de regering. Eind december 1989 werd de schrijver en strijder voor burgerrechten Václav Havel tot president verkozen. Al in de zomer hadden vluchtende DDR-burgers de BRD-ambassade in Praag bezet. Op 30 september verkondigde de West-Duitse minister van Buitenlandse Zaken Hans-Dietrich Genscher van het balkon van de Praagse ambassade dat alle DDR-burgers die in de ambassade verbleven, mochten vertrekken. TV-beelden van jubelende vluchtende mensen versterkten de toestroom van vluchtelingen nog meer. Daarop sloot de DDR-leiding op 3 oktober de grens naar Tsjecho-Slowakije. De kritische stemmen werden hoe dan ook in de DDR-bevolking toenemend luider.

DDR: »Wij zijn het volk«

De DDR-leiding was niet in staat gepast op de vluchtbeweging en de groeiende onrust van de bevolking te reageren. Ze hield vast aan haar koers en vierde op 7 oktober 1989 groots het 40-jarig bestaan van de DDR. Tegelijkertijd protesteerden in Leipzig al 70 000 mensen op straat, en op 4 november kwam het op het Berlijnse Alexanderplein in de DDR tot grote vrijheidsdemonstraties. Honderdduizenden mensen eisten democratische rechten, de afschaffing van de heerschappij van slechts één partij en riepen: »Wij zijn het volk«.

»Dit is voor mij de belangrijkste zin van de laatste weken – de duizendvoudige kreet: Wij zijn het volk!«

Christa Wolf, schrijfster, 4 november 1989, in een toespraak op het Berlijnse Alexanderplein

the place to be. Geschiedenis

Val van de muur en de weg naar eenheid

Op 9 november 1989 gebeurde wat niemand in Duitsland had durven dromen: de Berlijnse muur viel. Voor de Brandenburgse Poort dansten mensen op de Muur, bewapende DDR-grenssoldaten stonden er onzeker bij. Nadat Günter Schabowski als vertegenwoordiger van de DDR-leiding in de avond daarvoor op een persconferentie informatie over een nieuwe gunstige reisregeling naar de Bundesrepubliek gegeven had, stroomden duizenden DDR-burgers naar de Berlijnse grensovergangen en dwongen de opening van de Muur af. Oost- en West-Berlijners vielen elkaar in de armen.

De DDR-leiding haar macht echter niet vrijwillig op en de demonstraties hielden aan. Gebouwen van de staatsveiligheidsdienst werden bezet. De kreet »Wij zijn het volk« werd meer en meer tot een »Wij zijn één volk«. Resultaat van de eerste vrije verkiezing van het DDR-parlement in maart 1990 bleek een duidelijk ja voor de Duitse eenheid. In juli 1990 nam de DDR de D-Mark en het economische en juridische systeem van de Bondsrepubliek over. Op 12 september ondertekenden de zegevierende machten van de Tweede Wereldoorlog en de beide Duitse staten in Moskou het »2+4-verdrag«, dat de eenheid volkenrechtelijk regelde en de bijzondere status van de geallieerde machten in Berlijn beëindigde. Op 3 oktober 1990 voegde de DDR zich bij de Bondsrepubliek Duitsland. Deze dag staat voor het begin van een nieuwe Duitse eenheid in een verenigd Europa.

»Berlijn, verheug je! Gisterennacht was het Duitse volk het gelukkigste volk van de wereld.«

Walter Momper, burgemeester van Berlijn, 10 november 1989

the place to be. Geschiedenis

Sporen van de Muur vandaag

De weg van de Berlijnse Muur

De Berlijnse Muur is bijna volledig uit het huidige stadsbeeld verdwenen. Toch kan men het verloop van de voormalige grens te voet of met de fiets langs de Berlijnse Muurweg verkennen. Infopanelen aan de haltes vertellen over de historische gebeurtenissen. De route, die in 14 etappes is opgedeeld, is een centraal bestanddeel van het door de Berlijnse senaat besloten totaalconcept ter herinnering aan de Berlijnse Muur.

www.berlin.de/mauer/mauerweg/index/index.de.php

East Side Gallery

De East Side Gallery in Berlijn-Friedrichshain is het grootste behouden restant van de Berlijnse Muur en tegelijkertijd de langste openluchtgalerie van de wereld: op de 1,3 kilometer lange strook becommentariëren wandschilderingen van 118 kunstenaars uit 21 landen de politieke veranderingen van de jaren '89 en '90.

www.eastsidegallery-berlin.de

Gedenkplaats Berlijnse Muur

In de Bernauer Straße scheidde de Muur burens, vrienden en familieleden bijzonder dramatisch. De op de voormalige doodsstreep gevestigde gedenkplaats geeft een authentieke blik in de geschiedenis van de Muur; het zal tot 2011 tot centrale Muur-gedenkplaats van de Bondsrepubliek Duitsland worden uitgebouwd. Het documentatiecentrum van de Berlijnse Muur, de zogenaamde »kapel van de verzoening« en de verschillende stukken van de Muur vormen er één geheel.

www.berliner-mauer-dokumentationszentrum.de

Berliner MauerGuide

De Berliner MauerGuide (»Berlijnse Muurgids«) maakt de geschiedenis van de Berlijnse Muur op een multimediale manier ervaarbaar: de gebruiker krijgt een GPS-gestuurde rondleiding met uitvoerige audio- en video-informatie over 22 informatiepunten langs de voormalige grens tussen Oost- en West-Berlijn.

www.mauerguide.com

»Berlijn heeft de historische kans van de hereniging gegrepen. Mensen zijn na tientallen jaren scheiding dicht bij elkaar gekomen, de stad is weer één geworden.«

Klaus Wowereit, burgemeester van Berlijn, 2009

the place to be. Geschiedenis

DE BRANDENBURGSE POORT WAS TOT DE VAL VAN DE MUUR EEN SYMBOOL VOOR DE KOUDE OORLOG.

VANDAAG DE DAG STAAT DE BRANDENBURGSE POORT SYMBOOL VOOR DE EENWORDING.

Berlijn en de Duitse eenheid

In de nacht van 3 oktober 1990 vierden duizenden mensen voor het Berlijnse rijksdaggebouw de eenwording. Voor de westelijke ingang werd de ‚vlag van de eenheid‘, die er sindsdien wappert, gehesen. Ongeveer twee maand later, op 2 december 1990, waren er voor de eerste keer sinds 1932 vrije Duitse parlementsverkiezingen. Winnaar was de christelijk-liberale coalitie onder kanselier Helmut Kohl.

Het wegvallen van de Muur leidde in Berlijn en in Oost-Duitsland tot enorme economische veranderingen. De bouw van nieuwe stadswijken zoals aan het Potsdamer Plein maakte van Berlijn tijdelijk het ‚grootste bouwterrein van Europa‘. Op politiek gebied werd door het wegvallen van het IJzeren Gordijn de weg vrijgemaakt voor de vereniging van Europa en voor de toetreding van een aantal Midden- en Oost-Europese landen tot de Europese Unie.

Op 20 juni 1991 besloot de Duitse Bondsdag de zetel van parlement en regering van Bonn naar Berlijn te verplaatsen. Als eerste grondwetsorgaan verhuisde de bondspresident in 1994 van de Rijn naar de Spree. In april 1999 hield de Duitse Bondsdag voor de eerste keer zitting in de door Norman Foster spectaculair omgebouwde Rijksdag. In datzelfde jaar verhuisde ook de federale regering. Sindsdien is Berlijn de zetel van de regering, Bonn echter nog steeds de eerste dienstzetel van talrijke ministeries.

»Op een dag – misschien over jaren, misschien pas over decennia – zal hopelijk de Duitse eenheid zo vanzelfsprekend zijn dat het raar wordt de eenheid nog te vieren.«

Bondspresident Johannes Rau, 3 oktober 2002

the place to be. Economie

20 JAAR GELEDEN BESTOND HET POTSDAMER PLEIN ENKEL UIT DOODSSTREEP EN BRAAKLAND.

VANDAAG DE DAG IST HET POTSDAMER PLEIN EEN HOOGMODERNE VERBINDING TUSSEN OOST EN WEST.

Dynamische plaats met toekomst

Berlijn heeft in de laatste jaren een enorme verandering doorgemaakt – van een traditionele industriestad naar een progressief industrieel, technologisch en dienstencentrum. De groeiende economische branches van de regio zijn de toptechnologieën. Naast de electro-technologie, farma-industrie en de machinebouw zijn dit vooral de hightech-branches: zonne-industrie, biotechnologie, medische technologie, energie- en milieutechnologie, verkeers-technologie, ICT, geo-informatietechnologie, lasertechnologie, nanotechnologie en optische technologieën.

De uitstekende verkeersinfrastructuur in Berlijn met het Hauptbahnhof als grootste Europese hub zal met de opening van de nieuwe luchthaven *Berlin Brandenburg International (BBI)* nog wezenlijk uitgebreid worden. Als beurzen- en congresstad staat Berlijn ver vooraan, want de Spreemetropool beschikt over klassehotels en vele uitstekend uitgebouwde locaties. Beurzenhighlights zoals de *Internationale Funkausstellung Berlin (IFA)* en de *Internationale Toermismebeurs Berlijn* trekken jaarlijks honderdduizenden bezoekers.

- ❖ centrale ligging in hartje Europa
- ❖ uitstekende infrastructuur
- ❖ grootste en modernste communicatienetwerk van Duitsland
- ❖ goedkope bureau ruimtes en fabriekshallen
- ❖ hoog gekwalificeerde arbeidskrachten
- ❖ beste algemene voorwaarden voor de productie
- ❖ beste transportvoorwaarden van de Europese Unie

www.businesslocationcenter.de

»Rappers en reggaemuzikanten, orkesten en operadiva's, van pop tot rock, soul en schlager – Berlijn raakt iedere snaar. Hier ben je op de hoogte van de nieuwste trends en van een breed cultureel leven. Voor wie niets wil missen, is er maar één ‚place to be‘ in Duitsland.«

Frank Briegmann, president & CEO Universal Music Deutschland

the place to be. Industrie

Berlijn is de stad waar innovatie ontstaat

Het initiatief “*ich bin ein berliner.*” werd in het leven geroepen door de **be Berlin** campagne in samenwerking met bedrijven uit Berlijn. Het toont de enorme ontwikkelingsmogelijkheden van de stad als één van de interessantste locaties voor industrie en innovatie in Europa.

the place to be for mobility.

Op het spoor, op het water, op de weg of in de lucht: Berlijn biedt snelle verbindingen. Bovendien voldoet de stad met haar efficiënte verbinding tussen oost en west en Europa's grootste regionale vervoersnet aan alle voorwaarden voor industrie en R&D. Dit bewijzen spectaculaire infrastructuurprojecten, zoals de toekomstige luchthaven “Willy Brandt” en innovatieve modelprojecten op het gebied van e-mobility.

the place to be for clean technologies.

Schone energie voelt zich thuis in Berlijn. De hoofdstadregio is richtinggevend op het gebied van schone technologieën. Berlijn is de thuisbasis van de snelstgroeiende sector voor zonne-energie van Europa: meer dan één op de drie zonnepanelen wordt geproduceerd in de stad aan de Spree. Een groot spectrum van producenten, onderzoekers en dienstverlenende bedrijven werken nauw samen bij de ontwikkeling van efficiënte technologieën voor het genereren, sparen en milieuvriendelijk gebruik van energie.

the place to be for modern industries.

Berlijn is een productielocatie met oog voor de toekomst. Na een grote structurele transformatie in de jaren '90 heeft de Duitse hoofdstad nu ontwikkelingsmogelijkheden te bieden die de stad tot één van de grootste industriële steden van het nieuwe millennium hebben gemaakt. De grote innovatieve kracht van de stad is het resultaat van een mix van next-generation technologieën en gemoderniseerde traditionele sectoren. Berlijns grootste sectoren zijn de elektronica, chemische industrie, metaalindustrie, machinebouw en automotieve engineering en de levensmiddelensector.

the place to be for life sciences.

Excellente producten, nieuwe diagnostiek en innovatieve behandelingen - Berlijn is een richtinggevende locatie voor life sciences in Europa. Met zo'n 450 bedrijven in de farmaceutische, biotechnologische en medische industrie - samen met 71 ziekenhuizen en klinieken - is Berlijn een belangrijke health capital die patiënten en hoog opgeleide professionals van over de hele wereld aantrekt. Sterke netwerken voor de industrie en een hoog ontwikkeld gezondheids- en sociaal systeem maken van Berlijn de health capital van Duitsland.

the place to be for information technologies.

Berlijn zet steeds weer globale trends op het gebied van informatie- en communicatietechnologie. De hoofdstad heeft zich ontwikkeld tot een belangrijk IT-centrum en mag trots zijn op het grootste netwerk van Europa voor digitale communicatie. Naast belangrijke internationale bedrijven en gespecialiseerde midden- en kleinbedrijven wordt de hoofdstad vooral gekenmerkt door een groot aantal creatieve starters. De focus binnen de IT in Berlijn ligt op software engineering, mobiele communicatie, IT-veiligheid, e-government en geo-informatie.

»In Berlijn wordt toekomst gemaakt. Onze industriële sector heeft zichzelf opnieuw uitgevonden. Producten uit Berlijn zijn innovatief en doen het goed op de internationale markt. Dat is wat we met het initiatief ‘*ich bin ein berliner.*’ willen benadrukken.«

René Gurka, directeur, Berlin Partner GmbH

the place to be. Kunst en cultuur

HET BERLIJNSE MUSEUMEILAND WERD IN DE TWEDE WERELDOORLOG VERWOEST.

VANDAAG DE DAG IS HET MUSEUMEILAND WERELDCULTUURERFGOED. DE RESTAURATIE IS BIJNA VOLTOOID.

Cultuurstad met wereldniveau

Creativiteit bepaalt in Berlijn het levensgevoel. Door de vele mogelijkheden voor zelfontplooiing die ontstonden na de eenwording, biedt de stad een culturele diversiteit die wereldwijd haar weerga niet kent. Berlijn biedt aan een jonge, experimentele cultuurscene als ook aan internationaal gevestigde kunstenaars ideale ateliers, lage kosten voor levensonderhoud en de mogelijkheid tot intensieve interdisciplinaire uitwisseling. Mode, kunst, design, architectuur en muziek ontmoeten elkaar hier op unieke wijze en maken cultuur tot een belangrijke economische tak van de stad. Met meer dan 400 galleries en ongeveer 5000 kunstenaars is Berlijn vandaag de dag een van de grootste kunstmetropolen. Meer dan 170 musea en collecties, waaronder het tot het wereldcultuurerfgoed behorende Museumsinsel («Museumeiland»), maken Berlijn tot de belangrijkste museumstad van Duitsland. Liefhebbers van theater en muziek hebben de zo'n 150 podia en 3 opera's een uniek spectrum te bieden. Of *Berliner Theatertreffen of Young Euro Classic* – in de cultuurstad Berlijn valt altijd wat te beleven. Het is niet voor niets dat de Spreemetropool als enige Duitse stad in het *Creative Cities Network* van de UNESCO werd opgenomen.

- ❖ 3 opera's, 150 podia, meer dan 170 musea en tentoonstellingen
- ❖ dagelijks meer dan 1500 culturele evenementen
- ❖ lid van het globale Creative Cities Network
- ❖ stad met de meeste galerieën van Europa: meer dan 400
- ❖ belangrijke private kunstcollecties
- ❖ cultuureconomie met hoge omzet; meer dan 160 000 werknemers

www.creative-city-berlin.de

»Berlijn dringt zich niet op, is onvoltooid en toch altijd compleet, accepteert ieders levensloop. Voorwaarde: geestelijke ontwikkeling. Ik hou van Berlijn, omdat botsing hier een vorm van voortbeweging is. Omdat je hier kan verdwalen zonder jezelf te verliezen. Omdat je hier je eigen tempo kan ontwikkelen en altijd wel een mens vindt die gelijk opgaat.«

Maren Kroymann, actrice en winnares van de prijs voor burgermoed

the place to be. Mode en design

AL VOOR DE TWEDE WERELDOORLOG WAS BERLIJN EEN INTERNATIONAAL ERKENDE MODEMETROPOOL.

TEGENWOORDIG BIEDT BERLIJN DESIGNERS INSPIRATIE EN EEN UNIEKE OMGEVING – ZOALS HIER OP HET ALEXANDERPLEIN.

Geïnspireerd door verandering

Berlijn is een stad vol breuklijnen. Nieuw vind je naast oud, mooi naast lelijk. Deze rauwe, eerlijke mix trekt modedesigners, fotografen en trendscouts uit de hele wereld aan. Op top-evenementen zoals *Bread & Butter*, de *Berlin Fashion Week* of de vakbeurs *Premium* tonen designers hun collectie; op een aparte manier en op spannende locaties.

De beurs *Bread & Butter* presenteert street- en urbanware in de hangars van de intussen stilgelegde luchthaven Tempelhof. In de vele kleine winkeltjes en ateliers rondom de Hackesche Markt, in Friedrichshain of in Prenzlauer Berg vind je jonge Berlijnse mode: individueel en geïnspireerd door de Berlijnse lifestyle. Rond 800 designers en kledingmerken, samen met 9 Berlijnse modescholen, zijn bepalend voor de ambitieuze modemetropool.

Internationaal is Berlijn ook bekend als centrum voor design. Een hoogtepunt op de Berlijnse evenementenkalender is het *DMY International Design Festival Berlin* dat ieder jaar einde mei plaatsvindt. Het festival presenteert jong, experimenteel design op verschillende locaties in de stad. In 2006 kreeg Berlijn van de UNESCO de titel *Stad van Design*.

- ❖ meer dan 800 modedesigners en merken
- ❖ 9 scholen waar je modedesign kan studeren
- ❖ *Berlin Fashion Week*
- ❖ lage huurprijzen voor winkels, ateliers en showrooms
- ❖ gevarieerd aanbod op bijzondere locaties
- ❖ interdisciplinaire netwerken
- ❖ vakbeurzen *Bread & Butter*, *Berlin Fashion Week* en *Premium*
- ❖ *DMY International Design Festival Berlin*
- ❖ UNESCO *Stad van Design*

www.create-berlin.de

»Steden zoals Parijs of Londen zijn gevestigde waarden, Berlijn heeft echter iets van New York in de jaren '80 en ontwikkelt zich voortdurend verder. Dat is voor modedesigners ideaal, omdat mode iets met verandering te maken heeft. Voor mij is dat de ideale voedingsbodem om *Michalsky* van hieruit internationaal als lifestyle-merk te vestigen.«

Michael Michalsky, modedesigner en oprichter van het label Michalsky

the place to be. Wetenschap

HET »GROTE WINDKANAAL« DAT IN DE JAREN '30 IN ADLERSHOF WERD GEBOUWD, IS NOG ALTIJD INTACT.

HET CENTRUM VOOR FOTOVOLTAÏEK IN HET HOOGMODERNE WETENSCHAPS- EN TECHNOLOGIEPARK BERLIJN-ADLERSHOF.

Kennis – Berlijns waardevolste grondstof

Berlijn is één van de meest innovatieve wetenschappelijke steden van Europa: 55 000 mensen werken er op het gebied van onderzoek en wetenschap. Vooraanstaande instellingen zoals het Max-Planck- en het Helmholtz-Instituut, uitstekende locaties zoals het wetenschaps- en technologiepark Adlershof en gerenommeerde universiteiten trekken de komende generatie wetenschappers uit de hele wereld aan. Uniek is de verwevenheid van onderzoek en economie. Die maakt het mogelijk kennis snel in nieuwe, concurrerende producten om te zetten.

Om haar toepositie verder uit te bouwen, investeert Berlijn meer dan gemiddeld in research en development. De regio Berlijn-Brandenburg staat in Europa vooraan op het gebied van *life sciences*. Ook is de regio sterk in de technologieën van de toekomst: van biotechnologie tot verkeerstechniek. Uitstekend zijn ook de opleidingen aan de Berlijnse universiteiten en hogescholen: ongeveer 134 000 studenten zijn aan de 4 universiteiten, 7 vakhogescholen, 4 kunsthogescholen en 23 particuliere hogescholen van de stad ingeschreven. Zij zijn de komende generatie voor Berlijn als wetenschapsmetropool.

- ❖ 4 universiteiten, 7 vakhogescholen, 4 kunsthogescholen en 23 particuliere hogescholen
- ❖ 70 buitenuniversitaire onderzoeksinstituten
- ❖ één van de meest innovatieve vestigingsplaatsen in Europa
- ❖ op Europees niveau de grootste dichtheid aan onderzoeksinstituten
- ❖ wetenschap en economie werken hier nauw samen
- ❖ het Charité als één van de grootste academische ziekenhuizen ter wereld
- ❖ talrijke innovatie-, wetenschaps- en technologieparken

www.berlin-sciences.de

»Uit Berlijn komen belangrijke impulsen voor de bescherming van het klimaat. Er is een bedrijvige uitwisseling aan de gang tussen wetenschap, economie en politiek. De stad is in elk opzicht groen, dat maakt van Berlijn voor mij een bijzondere plek. De Berlijnse mix van creativiteit, internationaliteit, diversiteit en drang tot experiment is wereldwijd iets bijzonders.«

Miranda Schreurs, hoofd van de onderzoeksgroep voor milieupolitiek aan de Vrije Universiteit van Berlijn

the place to be. Sport

HET INMIDDELS GEMODERNISEERDE OLYMPIA-STADION IS DE BEKENDSTE LOCATIE VAN DE SPORTMETROPOOL.

EEN HOOGTEPUNT IN DE BERLIJNSE SPORTAGENDA: DE IAAF WERELDKAMPIOENSCHAPPEN ATLETIEK 2009™.

Een sportmetropool die voor de wereld openstaat

Sport beweegt Berlijn. En dat niet alleen wanneer elk jaar eind september het startschot voor de marathon van Berlijn wordt gegeven, die tot de 5 grootste in de wereld behoort. Grote evenementen die vast in de agenda van de stad verankerd zijn, zijn de *finale van de Duitse voetbalbeker*, de *FINA-worldcup zwemmen* en de *Berlijnse 6-daagse*, waar topwielrenners uit de hele wereld aan meedoen. Bij wedstrijden van de grootste clubs van de hoofdstad, de voetbalclub *Hertha BSC* en het ijshockeyteam, de *Ijsberen*, heerst altijd een levendige stemming. Ook de Berlijners zelf zijn sportief: of het nu joggen, zeilen, golfen of deltavliegen is, er is in Berlijn geen sport die je hier niet kan beoefenen. De stad aan de Spree is bovendien een internationaal georiënteerde gastheer: bij speciale sportevenementen zoals de finale van het *FIFA voetbalwereldkampioenschap 2006™* in Berlijn, het *IAAF wereldkampioenschap atletiek in Berlijn 2009™* of het *FIFA wereldkampioenschap voetbal in 2010™* vierden duizenden fans uit de hele wereld samen bij de Brandenburgse Poort.

- ❖ sportstad nummer 1 in Duitsland
- ❖ wereldsportstad nummer 2 (na Melbourne)
- ❖ olympisch steunpunt
- ❖ talrijke topevenementen zoals de marathon van Berlijn en de finale van de Duitse voetbalbeker
- ❖ meer dan 2000 sportlocaties en zwembaden, waaronder het Olympiastadion en de O₂-World

www.berlin-sportmetropole.de

»De grote verscheidenheid maakt van Berlijn een ware sportmetropool. Voetbal, hockey of basketbal – aantrekkelijke topclubs bieden het hele jaar door sportieve topprestaties voor sportliefhebbers.«

Marco Baldi, directeur van basketbalclub ALBA Berlin

the place to be. Stadsleven

COOL WAS HET NACHTLEVEN VAN DE STAD ALTIJD AL - BERLIJN IS EEN ONTMOETINGSPLEK VOOR DE AVANT GARDE.

E BERLIJNSE CLUBS ZIJN WERELDWIJD BEROEMD - HIER FEEST JE TOT IN DE VROEGE MORGEN.

Berlijn – dag en nacht wakker

Voorals in de scenewijken Mitte, Prenzlauer Berg, Friedrichshain en Kreuzberg kan je het belevens: Berlijn is een jonge stad zonder sluitingsuur. Net zo bont en levendig is hier het dagelijks leven. De meer dan 7000 restaurants, bars, cafés en pubs van de stad zijn tot in de vroege uurtjes geopend, de muziek- en partyscenes van de stad zijn uniek. In de hippe Berlijnse clubs danst iedereen uitbundig en de hele nacht lang. Ook afgezien van het partyleven heeft Berlijn heel wat te bieden: tot de vele voordelen van de stad behoren de lage kosten voor levensonderhoud en een uitstekend openbaar vervoer. Ontspanning bieden de ongeveer 2500 parken; het bekendst is de Berlijnse dierentuin, de centraal gelegen »groene long« van de stad. Wie wil, kan op 197 kilometer waterweg de stad ook per boot verkennen. Geliefde bestemmingen voor een uitstapje in de omgeving zijn het kasteel Sanssouci in Potsdam, het Spreebos en het kasteel Rheinsberg.

- ❖ 30 procent groen- en wateroppervlak
- ❖ 197 kilometer waterwegen
- ❖ 600 kilometer fietspad
- ❖ cultureel divers landschap
- ❖ 7000 restaurants, kroegen, cafés en bars
- ❖ toeristische bestemming nummer 3 in Europa

www.visitberlin.de

»Berlijn is sinds de val van de Muur een internationale metropool geworden die op het snijpunt ligt tussen oost en west en daarmee ook belangrijke impulsen uit Oost-Europa krijgt. Berlijn is mijn geboortestad, en ik ben na 25 jaar USA blij dat ik naar deze stad teruggekeerd ben. Het middelpunt van mijn leven is nu hier.«

Michael Balhaus, filmmaker

the place to be. Stadsleven

BERLIN HEeft Iedereen iets te bieden - IN DE TUIN VAN KROLL WERD ROND 1930 REGELMATIG GEDANST.

OP HET BONTE CARNAVAL DER CULTUREN IN KREUZBERG FEESTEN IEDER JAAR MENSEN UIT MEER DAN 80 LANDEN.

Hier is iedereen welkom

20 jaar na de val van de Muur heeft Berlijn zich tot in cultureel diverse, internationaal georiënteerde stad veranderd, waarin meer dan 3,4 miljoen mensen uit 180 verschillende landen zich goed voelen. Daarvoor leveren niet alleen het Carnaval der Culturen, waaraan jaarlijks met Pinksteren mensen uit meer dan 80 landen deelnemen, en de vele wereldmuziekconcerten en interculturele tentoonstellingen het bewijs, maar ook de culturele diversiteit van de Berlijnse maatschappij. Ongeveer 40 procent van de minderjarige Berlijnse jeugd komt uit families die vanuit andere landen geïmmigreerd zijn.

Vooraf jonge mensen voelen zich tot Berlijn aangetrokken: ongeveer 16 procent van de aan universiteiten en hogescholen van de stad ingeschreven studenten komen uit het buitenland. Ook voor toeristen van over de hele wereld is de stad aan de Spree een aantrekkelijke bestemming. Met jaarlijks ongeveer 18 miljoen overnachtingen hoort Berlijn tot de drie levendigste metropolen van Europa. Hier is iedereen welkom, ongeacht zijn of haar afkomst, religie, levensbeschouwing of levenswijze.

De Berlijnse bevolking

❖ Inwoners	3.416.255
_mannelijk	1.672.226
_vrouwelijk	1.744.029
_kinderen	406.135
_buitenlanders	470.004
❖ Inburgeringen	7.710
❖ Toestroom nieuwe inwoners	126.947
❖ Studenten wintersemester '08/'09	133.594
❖ Huwelijken	11.511
❖ Gemiddelde leeftijd	42,6

Bron: Amt für Statistik Berlin-Brandenburg 2009

www.berlin.de

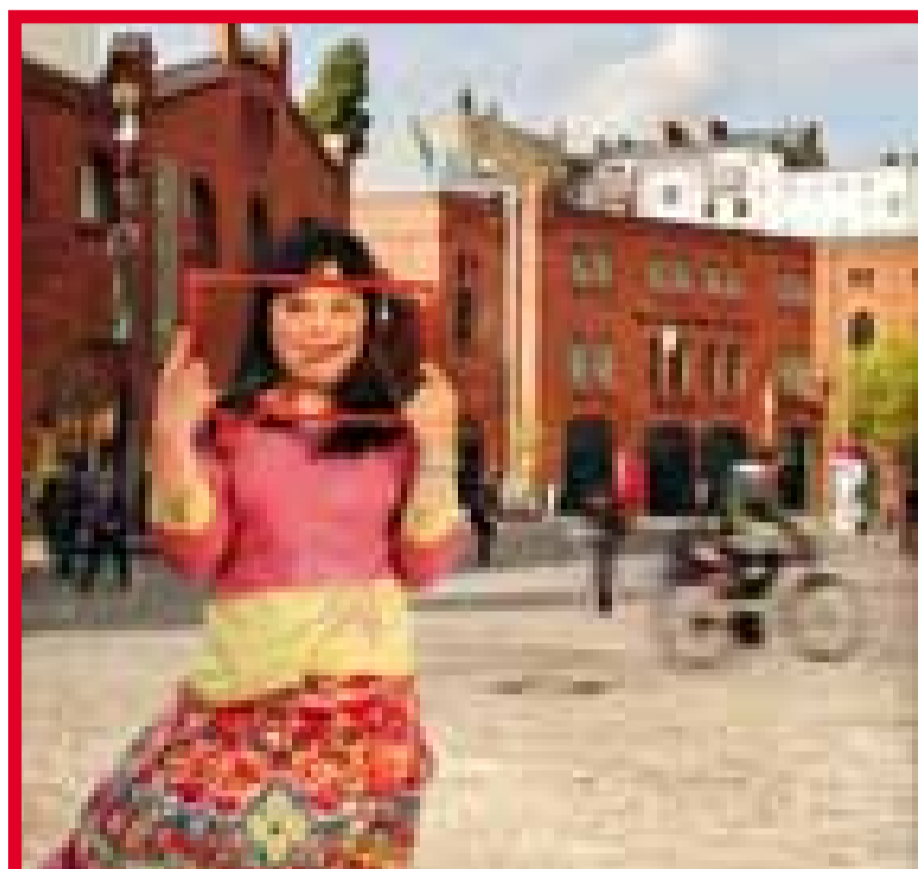
»Berlijn is een geheimzinnige stad. Niets is hier wat het lijkt. Elke keer als ik uit eten ging, bleek de Italiaan een Griek te zijn, de Japanners ontpopten zich als Mongolen en de Turken van de snackbar spraken Bulgaars met elkaar. Wat de bewoners hier overdag doen, weet niemand. 's Avonds gaan ze naar het café. Berlijn is in werkelijkheid één grote kroeg.«

Vladimir Kaminer, schrijver en oprichter van de *Russendisco*

the place to be. Stadsleven

Gezichten van de hoofdstad

Wie kent Berlijn beter dan de 3,4 miljoen Berlijners? Pronkstuk van **be Berlin** zijn de persoonlijke verhalen die honderden bewoners van deze stad – van straatwerker tot Olympisch hockeykampioen – sinds de start van de campagne op de website www.sei.berlin.de geschreven hebben. Ze zijn allemaal ambassadeurs van hun stad. En elke dag worden het er meer.

wees theater, wees gelukkig, wees Berlijn

»Ik ben Nele Winkler. Ik ben actrice bei RambaZamba. Da's echt tof. Ik moet wel heel hard werken op de repetities. Gisela vind ik aardig, ze helpt me in het theater, ze is mijn regisseur. Al lang. Mijn eerste rol was Medea, ik ben de jongste Medea. Ik woon in Berlijn, in Mitte. Ik heb in een film gespeeld: 'Finse Tango'. In Bremen, Norderney en daarna in Keulen. Hoorspel heb ik ook al gedaan, toen heb ik Amelie gespeeld. Bij mij thuis, in mijn kamer, heb ik muziek geluisterd en teksten uit mijn hoofd geleerd en natuurgedichten geschreven. Als ik thuis ben, moet ik ook op de trompet oefenen, echt leuk! Soms eet ik alleen maar snoep. Extreem!«

Nele Winkler, actrice in het theater RambaZamba / www.theater-rambazamba.org

wees flexibel, wees moedig, wees Berlijn

»Mijn naam is Fadi Saad, ik ben een Berlijner van Palestijnse afkomst. Ik werk als wijkmanager in Neukölln en als jeugdconsulent op scholen. Ik probeer jongeren te behoeden voor geweld en criminaliteit. Daar ben ik goed in, want ik weet waar ik over praat. Vroeger was ik zelf een bendelid, ik heb gestolen, gevochten en een paar dingen gedaan waar ik nu spijt van heb. Ik ben er niet bepaald trots op, maar ik ben er wel trots op dat ik het voor elkaar gekregen heb me compleet te veranderen. Mijn hoofdthema is migratie, de verschillende culturen die in Berlijn leven. Ik ben er van overtuigd dat mijn werk belangrijk is, ik ben blij met elk succes dat we behaald hebben, en ik hoop dat er nog veel bij komen.«

Fadi Saad, wijkmanager en jeugdconsulent in Neukölln

wees sportief, wees fit, wees Berlijn

»Hockey hoorde er voor mij al bij toen ik nog klein was. Onze hele familie speelt hockey: we zijn bekend als één van de meest succesvolle hockeyfamilies van de wereld. Mijn vader, zus en halfbroer waren ook al Olympische kampioenen. En sinds Peking 2008 hoor ik daar ook bij. Voor de Olympische Spelen heb ik hard getraind. Dat wil zeggen: een jaar lang elke dag om half zes opstaan voor krachttraining en training op het veld. Alles bij elkaar soms wel acht uur per dag. Maar ik wou er absoluut bij zijn en een medaille halen. Dat het goud zou worden, had ik nooit durven dromen. Maar toen het goud steeds dichterbij kwam, was het ongelooflijk te voelen hoeveel energie dat in iemand vrijmaakt. Als je goud kunt halen, wil je het ook.«

Florian Keller, Olympisch kampioen hockey, Peking 2008

www.be.berlin.de

the place to be. Stadsleven

Ambassadeurs van Berlijn

De verhalen van de Berlijners op www.sei.berlin.de zijn zo verschillend als het leven zelf. Ze spreken van een rijkdom aan ideeën, van grote en kleine successen. Elk verhaal is anders, elk verhaal is bijzonder, elk verhaal kan zich alleen maar in Berlijn afspelen.

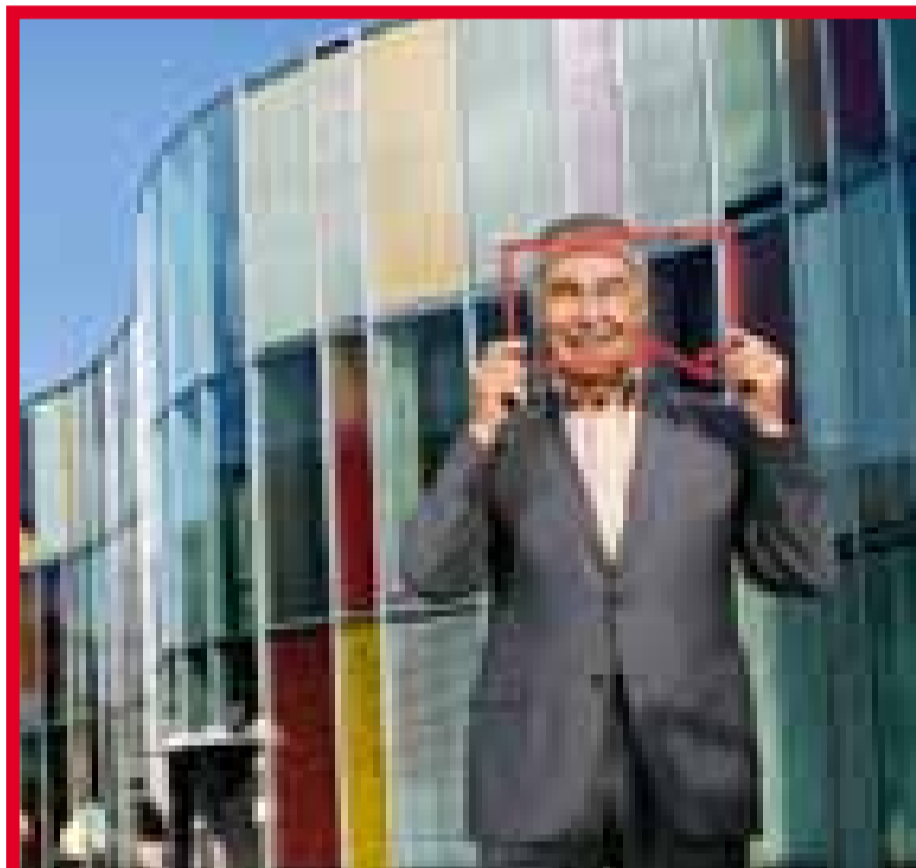

wees spontaan, wees onderweg, wees Berlijn

»Voor mijn afstudeerproject aan de Universiteit van de Kunsten Berlijn stelde ik samen met vier medestudenten de vraag: hoe kan je mensen aanklikken zoals op het internet, maar dan in het echt? Gemeenschappelijke interesses en vrienden tonen van mensen die 's ochtends tegenover me op de metro zitten of 's avonds naast me aan de bar staan? Het antwoord was snel gevonden. Met een GSM en de mobiele community aka-aki!

Maar enkel een afstudeerproject zou aka-aki niet blijven. Toen potentiële investeerders aanklopten, hebben we niet lang moeten nadenken en een firma als exploitant van onze nieuwe GSM-dienst opgericht. Met een beetje moed, goede vrienden en veel plezier kan ook Berlijn een beetje Silicon Valley zijn.«

Stefanie Hoffmann, stichter van de mobiele community aka-aki / www.aka-aki.com

wees nieuwsgierig, wees innovatief, wees Berlijn

»Ik ben directeur van het IfG - Institute for Scientific Instruments. Onze zaak houdt zich bezig met moderne röntgentechnologie en is gespecialiseerd in röntgenoptische apparatuur. Daarmee bieden we speciale technologie aan voor materiaalonderzoek en procesmeettechnologie waarbij röntgenstralen voor analyse gebruikt worden. Onze producten verkopen we wereldwijd. Tot 1991 was ik directeur van het centrum voor wetenschappelijke apparatenbouw van de Academie van de Wetenschappen in de DDR. Na de sluiting van de academie moest ik - zoals vele anderen - voor mezelf een baan creëren om actief te kunnen blijven. In 1993 hebben we met z'n drieën het IfG opgericht. Ons doel was - en is het tot op de dag van vandaag - wetenschap en economie samen te brengen. Er zijn altijd nieuwe ideeën die uitgeprobeerd moeten worden.«

Prof. Dr.-Ing. Norbert Langhoff, directeur van het IfG - Institute for Scientific Instruments GmbH / www.ifg-adlershof.de

wees anders, wees oprichter, wees Berlijn

»Al op school las ik graag over Henry Ford, Andrew Carnegie of over de Rothschilds. Logisch dat ik economie ging studeren. Tot mijn verrassing bleek het studiegebied dat mij zo spannend leek, droog en saai. Toen ik een paar jaar later professor werd, zwoer ik economie op een andere manier te onderrichten. Hoe kon je dat beter doen dan aan de hand van het voorbeeld van het stichten van een eigen onderneming? In 1985 was het zover. Het idee achter de theecampagne is eigenlijk heel eenvoudig: slechts één soort thee, maar dan wel de beste, Darjeeling, en deze dan alleen in grootverpakkingen. Dat spaart op tussenhandel, en dus ook op transport, bewaarkosten en veel verpakkingsmateriaal. Sinds de jaren '90 is de theecampagne marktleider in de Duitse thee-exporthandel en de grootste solo-importeur van Darjeelingthee in de wereld.«

Günter Faltin, professor aan de Vrije Universiteit van Berlijn, ondernemer

www.be.berlin.de

the place to be. **be berlin**

De hoofdstad stelt zich voor

be Berlin on Tour

2009/2010: Met de slogan »the place to be« is **be Berlin** op wereldtournee. Op de Berlin Days presenteren Berlijnse kunstenaars, wetenschappers, ondernemers en ambassadeurs van de campagne in verschillende steden de stad Berlijn. Er zijn kunstacties en voordrachten.

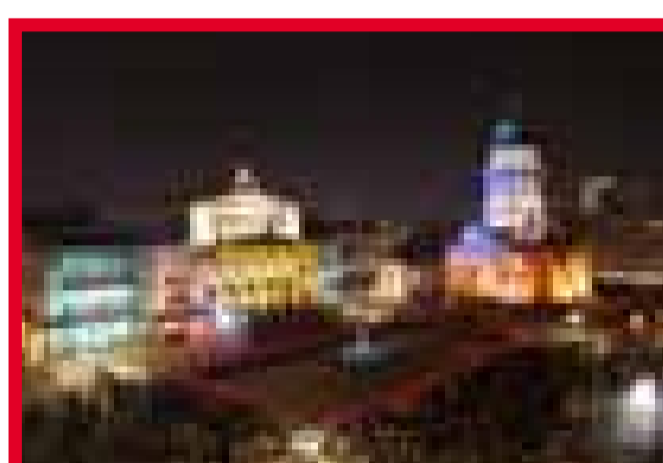
Muursteenactie »Jouw boodschap voor Berlijn«

Op 9 november, 20 jaar na de val van de Muur viert Berlijn samen met gasten uit de hele wereld feest aan de Brandenburgse Poort. Een van de hoogtepunten is een symbolische muurval: een muur bestaande uit grote dominostenen (die onder andere op de **be Berlin**-Tour door mensen uit de hele wereld zijn beschilderd) valt om.

Berlijner met groot hart en een grote mond

Maart 2009: **be Berlin** start het vriendelijkheidsoffensief, **herz & schnauze**. Politieagenten, taxichauffeurs en medewerkers van andere openbare diensten staan toeristen voor vragen als aanspreekpartner te woord. De slagzin van de campagne verwijst ironisch naar de rauwe humor van de Berlijners.

Een teken voor Berlijn

Oktober 2008. Berlijn straalt. **be Berlin** is met twee spectaculaire acties tegelijkertijd op het *Festival of Lights* aanwezig: op de Brandenburgse Poort worden ongeveer 14 dagen lang Engelse Berlijn-boodschappen uit de hele wereld geprojecteerd. 5000 mensen bootsen een **be Berlin** tekstballon als reusachtig luchtteken na.

Mehr als 1000 gute Gründe, Berlin zu lieben. Welcher ist Deiner?

1000 goede redenen voor Berlijn

September 2008: veel redenen spreken voor Berlijn, welke is de jouwe? Op de **be Berlin**-website wordt het »Berliversum« in het leven geroepen. Hier kan iedereen zijn erg persoonlijke reden voor Berlijn ingeven. De ingegeven redenen zijn zo bont en hebben zo veel facetten als de stad zelf.

De langste liefdesverklaring van de wereld

Augustus 2008: ongeveer 2000 Berlijn-boodschappen op 9 reusachtige grondstickers in samen 8 Berlijnse stations. De actie »Groundstripe« doet de bewoners en bezoekers van de stad opkijken. Samen vormen de grondstickers de tot nog toe langste liefdesverklaring aan de stad.

Jouw boodschap voor Berlijn

Maart 2008: met een toespraak in het stadhuis luidt burgemeester Klaus Wowereit de hoofdstadcampagne in. Berlijners wordt gevraagd hun persoonlijke Berlijn-verhaal te schrijven. De 17-jarige Klara Martens wint de wedstrijd met »wees uniek, wees verscheiden, wees Berlijn.«.

»De hoofdstadcampagne heeft de grote meerderheid van de Berlijners bereikt en enthousiast gemaakt. Nu willen wij ook de mensen buiten Berlijn met de nationale en internationale fase van onze campagne bereiken.«

Klaus Wowereit, huidig burgemeester van Berlijn